УДК 37.013.42:371.3

СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ У ВНЗ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ

М. Є. ЧАЙКОВСЬКИЙ

Сучасна стратегія інноваційної політики у сфері освіти базується на створенні моделей раціональної взаємодії суб'єктів навчального процесу, спрямованих на об'єктивну самооцінку, максимальне розкриття потенційних можливостей, розвиток духовних якостей і самореалізацію молоді, що навчається. Тому проблема моделювання соціально-педагогічної роботи в закладах освіти різного рівня є актуальною, особливо це стосується вищих навчальних закладів інклюзивної орієнтації (ВНЗ), які проходять складний шлях трансформації інтегрованого навчання в інклюзивне.

Поняття «Модель» відображає в простому, зменшеному вигляді структуру, властивості, взаємозв'язки окремих елементів досліджуваного об'єкта і полегшує отримання інформації про нього [1, с. 111].

Педагогічні моделі серед існуючих моделей у різних галузях знань посідають особливе місце, відображаючи закономірні зв'язки і складні взаємовідносини в галузі освіти і виховання. В педагогічному розумінні модель означає «систему об'єктів чи знаків, яка відтворює суттєві властивості оригіналу, здатна заміщувати його так, що її визначення дає нову інформацію про цей об'єкт» [2, с. 86]. Така позиція відкриває можливість генерувати в педагогічній моделі нові знання на основі теоретичного аналізу дослідженого матеріалу [3, 4].

Як відомо, структурну основу інноваційних моделей у педагогіці становить ***освітній простір***, який за визначенням фахівців є автономним середовищем, в якому відбуваються динамічні процеси конструювання оптимальних методів організації навчального процесу і забезпечення гармонійного розвитку учнів.

Теоретичне дослідження проблем здобуття вищої освіти молоддю з особливими потребами показало, що в існуючих моделях соціально-педагогічної роботи університетів розвинутих країн світу передбачені необхідні умови для навчання студентів з обмеженими можливостями, функціонування спеціальних підрозділів для роботи з абітурієнтами і студентами-інвалідами із застосуванням різних спеціальних технологій і методів навчально-виховного процесу і досягнення у молоді з особливими потребами позитивних успіхів нарівні зі здоровими студентами [5, 6].

Останнім часом дещо робиться щодо впровадження інклюзивного навчання в окремих ВНЗ України, які полягають у створенні архітектурної безбар'єрності зовнішнього і внутрішнього простору ВНЗ, максимальній компенсації труднощів сприйняття навчального матеріалу студентами з особливими потребами з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей, здійсненні методичного і дидактичного забезпечення навчального процесу, спеціальному обладнанні навчальних аудиторій, використанні індивідуальних технічних засобів навчання, інформаційних та комп'ютерних технологій.

До основних переваг інклюзивної університетської освіти відносять адаптацію і інтеграцію в суспільство, спілкування зі здоровими студентами на одному рівні, повноцінну освіту, формування власного соціального статусу, виховання небайдужості і розуміння з боку здорових студентів, розуміння суспільством проблем інвалідності [7].

Запорукою успіхів при розробці моделей соціальної підтримки молоді з особливими потребами вважають «…створення інноваційного освітньо-реабілітаційного, корекційно-розвиваючого середовища, яке системно поєднує в собі медичні, психологічні, педагогічні та соціальні аспекти, сприяє саморегуляції поведінки, самореабілітації, розвитку та саморозвитку особистості» [8, с. 126].

В процесі проведених досліджень встановлено ряд труднощів у вирішенні питань здобуття вищої освіти молоддю з особливими потребами. Серед них відмічають неготовність до продовження навчання у ВНЗ після отримання середньої освіти в спеціальній школі чи за індивідуальною програмою навчання на дому. Це пов'язано із суттєвою невідповідністю спеціальних навчальних програм стандартним програмам ЗОШ та вимогам до вступу у ВНЗ. Труднощі пов'язані також із низьким рівнем соціалізованості та непідготовленістю абітурієнтів з особливими потребами до співпраці зі здоровими однолітками. З іншого боку, далеко не завжди у ВНЗ створені умови для

навчання студентів з особливими потребами та наявні необхідні технічні засоби навчання і кадровий потенціал, готовий виконувати незвичні і складні функції інтегрованого та інклюзивного навчання.

Мета дослідження – розробити модель соціально-педагогічної роботи у ВНЗ інклюзивної орієнтації.

Завдання: визначити основні напрями діяльності учасників навчально-виховного процесу; обґрунтувати технології і методи соціально-педагогічної роботи у відповідності до потреб інклюзивного навчання.

Виходячи з того, що об'єктом нашого дослідження є процес інклюзії молоді з особливими потребами у відкритий освітній простір, а в якості досліджуваного явища ми обрали зміст, форми, методи, закономірності, тенденції та основні напрями соціально-педагогічної роботи в закладах освіти інклюзивної орієнтації, проведене нами моделювання соціально-педагогічної роботи побудоване на відтворенні існуючих досягнень у цій сфері і спрямоване на встановлення нових структурно-логічних зв'язків та взаємодію педагогічного колективу, адміністрації закладу освіти, допоміжного персоналу, здорових учнів/студентів та навколишнього соціального середовища для досягнення оптимальної соціалізації і здобуття якісної освіти молоддю з обмеженими можливостями. Це вимагало необхідних змін політики і філософії навчально-виховного процесу, наповнення існуючих моделей супроводу навчання студентів з особливими потребами новими ідеями, методами і технологіями соціально-педагогічної роботи відповідно до вимог інклюзивного навчання. Ми узагальнили досвід інтегрованого та інклюзивного навчання студентів з особливими потребами і створили «Модель соціально-педагогічної роботи у ВНЗ інклюзивної орієнтації» (Рис.), відтворивши в ній важливі і необхідні для інклюзії положення «Вітчизняної моделі системи супроводу навчання студентів з особливими потребами» [9, с. 79] і доповнивши комплексом організаційних, методичних і технологічних заходів соціально-педагогічної роботи.

Згідно з «Моделлю…» особливість соціально-педагогічної роботи у ВНЗ інклюзивної орієнтації полягає у підготовці всього колективу закладу освіти до роботи в умовах інклюзії, зміні ставлення до студентів з особливими потребами, їхньому сприйнятті як рівноправних членів колективу, здатних ефективно самореалізуватись. Вирішення проблем інклюзії передбачає тісне соціальне партнерство з органами влади, регіональною соціальною інфраструктурою, громадськими і благодійними організаціями.

В «Моделі…» передбачено використання технологій і методів соціально-педагогічної роботи, спрямованих на формування і підвищення інклюзивної компетентності викладачів ВНЗ із досягненням уміння діагностувати труднощі у навчанні студентів з особливими потребами та визначення шляхів їх подолання, здійснювати індивідуальне планування навчально-виховного процесу, володіти методикою партнерсько-персональних стосунків у навчально-виховному процесі, оцінювати динаміку успіхів у навчанні і рівнів соціалізованості студентів, прогнозувати кінцевий рівень професійного зростання (бакалавр, спеціаліст) в обраній спеціальності.

Визначена необхідність участі всього колективу в структурних змінах навчального закладу, пов'язаних із упровадженням інклюзивного навчання та формування готовності колективу до надання студентам послуг у задоволенні їх соціально-освітніх потреб переважно на волонтерських засадах.

Передбачено забезпечити безперешкодний доступ до навчання у ВНЗ абітурієнтів з особливими потребами шляхом їхньої попередньої кваліфікованої професійної орієнтації, підготовки до вступу у ВНЗ; подолання нерішучості в здійсненні наміру здобуття вищої освіти шляхом використання тривалих міжособистісних позанавчальних контактів учнів і студентів з особливими потребами, організації днів відкритих дверей, відвідування студентами маломобільних учнів на дому. Здійснюється модифікація навчальних планів у відповідності з індивідуальними потребами студентів із наданням переваги партнерсько-персональним стосункам студентів і викладачів в навчально-виховному процесі. Використовуються наявні можливості залучення студентів з особливими потребами до активної участі у всіх сферах діяльності колективу (участь у наукових дослідженнях, спортивно-масових заходах, культурно-розважальних програмах, студентському самоврядуванні).

Дані літератури і власний досвід роботи зі студентами з особливими потребами дозволяють дійти таких висновків.

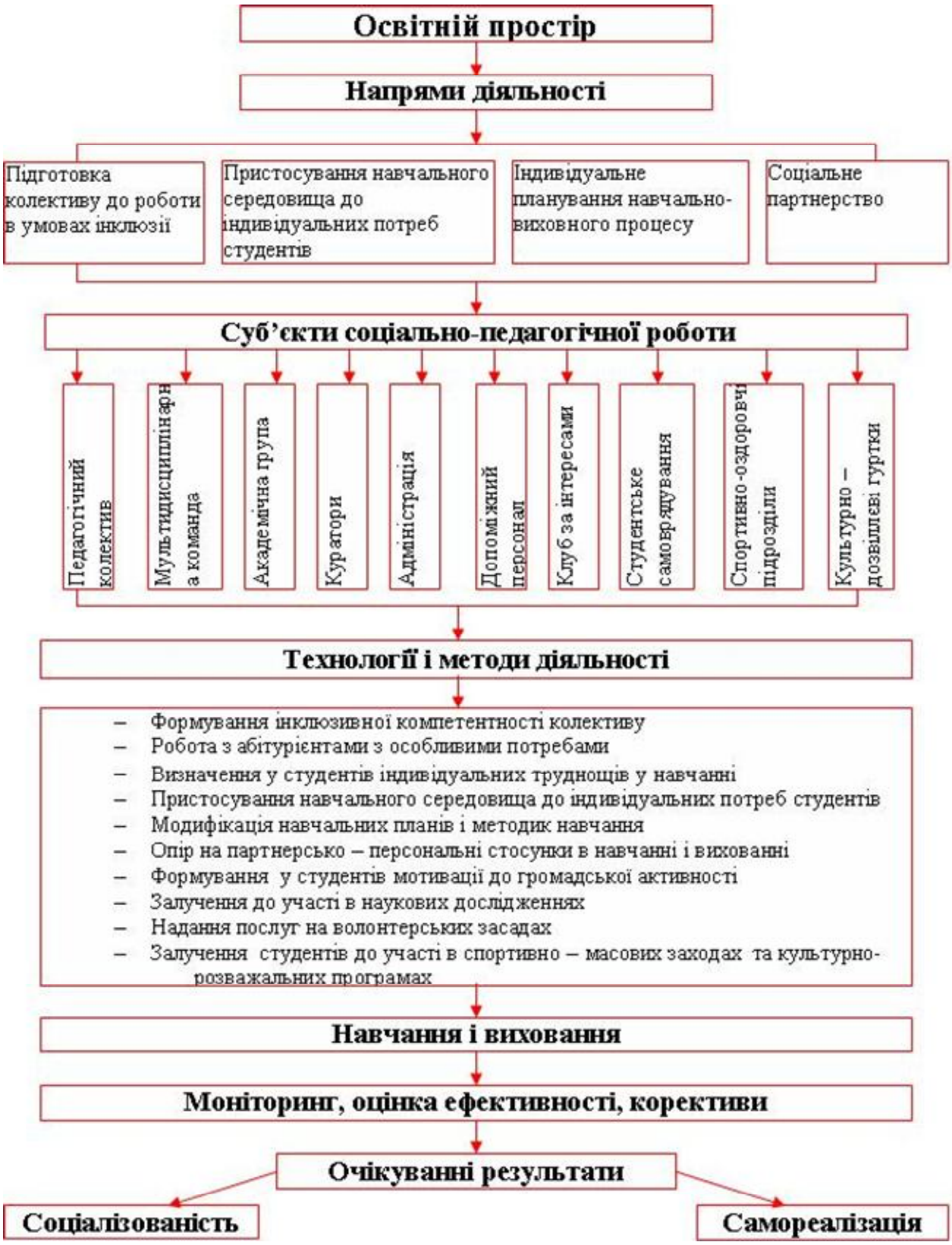

Рис. Модель соціально-педагогічної роботи у ВНЗ інклюзивної орієнтації

В структурно-логічному моделюванні соціально-педагогічної роботи у ВНЗ інклюзивної орієнтації доцільно визначити такі напрями діяльності:

підготовка педагогічних працівників і всього колективу до проведення інклюзивного навчання з досягненням високого рівня спеціальної (інклюзивної) компетентності учасників інклюзії;

заходи з підвищення доступу до навчання у ВНЗ молоді з особливими потребами (робота з абітурієнтами, пристосування навчального середовища до індивідуальних потреб студентів);

індивідуальне планування навчально-виховного процесу з наданням максимальної самостійності студенту у подоланні існуючих труднощів у навчанні; формуванням партнерсько-персональних стосунків у навчально-виховному процесі, сприянням розвитку творчої активності студентів та участі в різних сферах громадської діяльності.

Наслідком соціально-педагогічної роботи за визначеними напрямами можна очікувати здобуття молоддю з особливими потребами якісної вищої освіти та досягнення максимально можливого рівня соціалізованості.

Список використаної літератури:

1. Горский Д. И. Краткий словарь по логике / Д. И. Горский, А. А. Ивин, А. Л. Никифоров; Под ред. Д. П. Горского. – М. : Просвещение, 1991. – 208 с.
2. Коджаспирова Г. М. Педагогический словарь : для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений / Г. М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров. – М. : Изд. центр «Академия», 2000. – 176 с.
3. Савченко С. В. Науково-теоретичні засади соціалізації студентської молоді в позанавчальній діяльності в умовах регіонального освітнього простору : дис. доктора пед. наук : 13.00.05 / С. В. Савченко. – Луганськ, 2004. – 455 с.
4. Безпалько О. В. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з дітьми та учнівською молоддю в територіальній громаді : дис. доктора пед. наук : 13.00.05 / О. В. Безпалько, 2007. – 537 с.
5. Ярская-Смирнова Е. Р. Доступность высшего образования для инвалидов [Электронный ресурс] / Е. Р. Ярская-Смирнова, П. В. Романов. – Режим доступа : http:// paralife.narod. ru/ 1sociology/politika _invalidnosti_2006/04_dostupnost.htm.
6. Политика в сфере высшего образования инвалидов / Е. Р. Ярская-Смирнова, П. В. Романов, Д. В. Зайцев, А. К. Наберушкина // Журнал исследований социальной политики. – 2004. – Т.2. – №1. – С.91-114
7. Фудорова О. М. Особи з обмеженими можливостями на ринку університетських освітніх послуг України [Електронний ресурс] / О. М. Фудорова // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Mtpsa/2008/articles/Fudor.pdf
8. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка : схеми, таблиці, коментарі : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. В. Безпалько. – К. : «Центр учбової літератури», 2009. – 208 с.
9. Таланчук П. М. Супровід навчання студентів з особливими потребами в інтегрованому освітньому середовищі : навч.-метод. посіб. / П. М. Таланчук, К. О. Кольченко, Г. Ф. Нікуліна. – К. : Соцінформ, 2004. – 128 с.